

DVA PLANKTY SVATOJIRSKÉ

Motiv planktu, t. j. skladby, líčící utrpení P. Marie nebo Marie Magdaleny, případně i sv. Jana, při ukřižování Kristově, nabyl ve XIV. století v naší poesii značné obliby, jak dokazují čtyři básně z té doby pocházející. Dvě z nich, obsažené ve známém rukopise Hradeckém, jsou určeny jen k recitaci, další dva mariánské pláče se však nepochybně zpívaly a aspoň při jednom se nám zachoval i nápěv. Jsou to vesměs skladby značně samostatné; toliko pláč Maří Magdaleny se přimyká úzce ke své latinské předloze, kdežto mariánské, i když navazují na starší latinské písně, jsou v rozvádění námětu celkem originální.

Námět byl častěji zpracován i v našem latinském písemnictví. Aby si bylo možno utvořit přesnější představu o jeho rozmanitých podobách a získati tak lepší měřítko pro posuzování českých básní, překládám zde oba plankty, obsažené v *Passionále* Kunhutině, jež jsem výše (str. 37-39) stručně charakterisoval. Prvý je v rukopise označen jako kázání, při druhém podobné označení chybí, ale z připojeného zběžného náčrtu dalších životních osudů Magdaleniných lze souditi, že patří také k literatuře kazatelské. Takové určení planktů vypadá na první pohled nevěrohodně, ale nesmíme se tu dát vésti novodobým hlediskem. Jest nesporné, že oba a zejména první vyžadovaly velmi obratného přednesu, aby byly působivé, ale takovou obratnost můžeme u středověkého kazatele očekávati. Povahou věci jest odůvodněna větší výrazová zdrželivost, již pozorujeme v planktu mariánském u porovnání s textem pláče Magdalenina. Tento svým líčením vzkříšení Lazarova ukazuje, jak bylo možno s účastí prožívatí děje, vypsané v evangeliu; pozornosti zasluhuje také dovednost, s níž je užito všech evangelních zmínek o Marii Magdaleně k důkazu veliké lásky Kristovy k ní. Jest zajímavé, že v žádném z obou pláčů nenacházíme přímého ohlasu některé z veršovaných skladeb latinských, z nichž aspoň dvě jsou zapsány v knihách Kunhutiných. Oba jsou psány rýmovanou prózou, jež místy téměř přechází ve verše (v mariánském: *Pendet rex glorie / tamquam inglorius, / locumque Calvarie / cruentat anxius*).

Jak jsme naznačili v předchozí stati o abatyši Kunhutě, lze považovati za pravděpodobné, že obě skladby vznikly v Čechách; snad jest jejich autorem *Kolda z Koldic*.

1. Pláč Panny Marie

Zesnutí a ztichnutí Ježíšovo v podvečer přivodilo velikou opuštěnost Panny a Matky Marie. A podle prorocství Jeremiášova (6, 26) pláč nad jednorozeným učinila sobě a kvílení hořké, a proniknuta mečem Simeonovým chodila žalostně plačíc a naříkajíc, řkouc:

Kdo dá hlavě mé vody a očím mým studnici slz, abych plakala ve dne v noci nad bídou svého milovaného syna? Běda, běda, vzdálil se ode mne, jenž mne utěšoval! Necht' víčka má jako potok vydávají

slzy a nechť se neuklidní zřítelnice oka mého, neboť ho oči všade vyhledávají a nedává se jim, toužím ho spatřiti a neukazuje se. A kdyby aspoň byl zemřel přirozenou smrtí, lkajíc přece bych umlkla. Nyní však nevinnen byl přidružen k zločincům a odsouzen k přehanebné smrti. Mějte tedy se mnou soustrast a slitujte se nade mnou aspoň vy, křesťané, přátelé moji, protože překrutní židé tropili neslýchané posměšky s milovaným synem mého života. Pohleďte, že hlava jeho plna jest rosy a kadeř jeho krůpějí nočních, to jest nočních slin židovských. Lůžko zesnutí, to jest smrti, jeho není široké a potažené měkkým hedvábím, ale z tvrdého dřeva za trest zhotoveno a zúženo tak, že nenalezl, když zesínal, kam by hlavu složil. Tak zajisté se sklonil, když usínaje na kříži nakloniv hlavu poroučel ducha v ruce Otcovy. Odtud přenesen byl, uložen v jeskyni přetvrdého kamene, a položen mezi mrtvé a ke dveřím hrobu přivalen kámen. Přihlédněte tedy, všichni lidé, a vizte bolest mou, zda byla kdy spatřena podobná bolest jako bolest má!

Zatím jí praví jeden z kolemstojících, snad onen apoštol Jan, kterému ji zanechal Ježíš, aby ji utěšil: Ó nejsladší paní, proč si tak rozmnožuješ úzkosti srdce a nářky? Aspoň nyní již upokoj maličko svůj zármutek, neboť co se stalo, jest bohužel neodčinitelné. Spíše ty půjdeš k němu, ale on se již více k tobě nevrátí. Proč se tedy nadarmo neútěšně rmoutíš? Co kvílíš? Co pláčeš?

Na ta slova matka, více zraněna kopími bolesti, mohla dáti asi takovou odpověď:

Ó můj Jene, kdyby sis uvědomil, co jsem ztratila, nebránil bys mi jistě v zármutku, ba spíše i ty bys plakal, lituje mne, i kdybys měl hruď z kamene.

Neocenitelný poklad, přemilého svého jednorozeného dal mi Bůh Otec za syna: a toho mi odňala židovská nevěrnost, ba divá ukrutnost. A ty mi díš: Co pláčeš?

Pravý Bůh a pravý člověk, vzavší za mne tělo z přílišné lásky, kterou miloval člověka, vyšel na svět a neodmítl státi se člověkem: a nevděčný člověk přidružil jej ke zločincům a ukřižoval. A ty mi díš: Co pláčeš?

Žádoucí jeho tvář, na niž se andělé nemohou do syta nahlédět, pokryta krví smíšenou se slinami, až se zdá, že má barvu malomocného. A ty díš: Co se rmoutíš? Co pláčeš?

On, jenž se nikdy nedopustil hříchu, ba sňal hříchy všech, byl přibit mezi lotry na rameno kříže. A ty díš: Co pláčeš?

Před tváří matčinou je bolestně mučen Syn Boží a můj. A ty díš: Co se rmoutíš?

Visí král slávy neslavně, a raněn zbarvuje svou krví Kalvarii. A ty díš: Co pláčeš?

Toto tělíčko, jež Duch svatý v mých útrokách sestavil, jež pro svou něžnost nemohlo bez bolesti ani chodit po zemi, je rozedráno tolika údery důtek, tolika ranami kladiv a proděravěno bodeními hřebů, že od hlavy až po patu není na něm zdravého místa. A ty díš: Co kvílíš? Co se rmoutíš?

Ten, jehož andělé chválí a Panující vyzývají, je pověšen mezi zločinci, hříšníci ho urážejí pokyvující hlavami, a tak se přebolestně zvětšuje muka umírajícího. A ty se ptáš: Proč pláčeš?

Na mrtvém páchá se krutost od věků neslýchaná, když bok je kopím proboden, žebra obnažena, srdce a vnitřnosti jsou odhaleny pro velikost otevřené rány. A ty díš: Co se rmoutíš? Co pláčeš?

Toho, jež jako panna počavši a pannou zůstávajíc bez bolesti jsem porodila, vidím umírat v tolika strašných bolestech. A ty díš: Proč pláčeš?

Hle, před matčinýma očima přibit na kříž volá, a nikdo mu nepomáhá, se slzami se modlí za hříšníky a ty, kdož se mu posmívají. A ty díš: Co pláčeš?

Hle, syna svého milovaného, nad všechny smrtelníky cudného, před zraky všech potupně jako šaška vidím obnaženého. A ty díš: Co se rmoutíš?

Nad safír krásnější, nad růži červenější, nad mléko bělejší, nad sníh skvělejší, zda nevidíš, jak zesinal při smrti? A ty díš: Co kvílíš?

Oči nad slunce jasnější jsou zavřeny, víčka jeho smrtí se zastřela, brada poklesla, hlava padla. A ty díš: Co se rmoutíš?

Němé živly mají s ním soustrast, slunce se zatmívá, světlo zatemňuje, země se třese, opona chrámová a skály pukají. A ty díš matce: Co se rmoutíš?

Ztratila jsem radost srdce svého, ztratila jsem jedinou svou útěchu. A ty díš: Co pláčeš?

Všecko měla jsem v něm jediném, jehož jsem tak žalostně ztratila. Zrazen byl zajisté od důvěrného učedníka, potupen od svého vlastního národa, zposmíván od vojenské družiny, odsouzen od rady knížat a starších, nakonec pak zemřel nikoli jako ostatní lidé, ale jako zloděj, lupič nebo vrah na kříž byl žalostně pověšen. A ty mi díš: Co se rmoutíš? Co kvílíš? Co pláčeš? Ba spíše, proč i ty nepláčeš?

Rmuďte se tedy, všichni lidé, a plačte se mnou, neboť slzy vás všech nic nejsou proti výsměchu tak hrozných popravních muk, bezbožně spáchaných na milovaném synu života mého. Tak tedy ode mne milený odešel, tak, běda, mne zanechal samu a vzdálil se.